

VU Research Portal

Sociale zekerheid en arbeidsmarktdynamiek in Nederland

den Butter, F.A.G.; Kock, U.

1997

document version

Early version, also known as pre-print

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

den Butter, F. A. G., & Kock, U. (1997). *Sociale zekerheid en arbeidsmarktdynamiek in Nederland*. (Research Memorandum VU Amsterdam; No. 1997-57). Algemene en Ontwikkelingseconomie (AOE).

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Serie Research Memoranda

Sociale Zekerheid en Arbeidsmarktdynamiek in Nederland

F.A.C. den Butter
U. Kock

Research Memorandum 1997-57

November 1997

Sociale Zekerheid en Arbeidsmarktdynamiek in Nederland;

De economische irrigatiefunctie van de sociale zekerheid als alternatief voor de lekke emmer van Okun

SAMENVATTING

Het economisch nut van sociale zekerheid wordt in navolging van Okun vaak afgeschilderd als een **afruil** tussen gelijkheid en efficiency. Sociale zekerheidsvoorzieningen kunnen daarentegen ook de dynamiek in de economie ten goede komen en zo bijdragen aan betere economische prestaties (de 'irrigatiefunctie'). In dit paper worden aan de hand van recentelijk geconstrueerde arbeidsmarktstromen op macro-niveau de ontwikkeling van de dynamiek op de arbeidsmarkt geanalyseerd. Deze stromenanalyse van de arbeidsmarkt is, anders dan de traditionele analyse van standgegevens, in staat om de invloed van het Nederlandse stelsel van sociale voorzieningen op de arbeidsmarktdynamiek te onderzoeken. De dynamiek op de arbeidsmarkt, gemeten in termen van baanwisselingen is in de recente periode toegenomen. De uitstroom uit de werkloosheid is in de laatste recessie nauwelijks gedaald. Het is denkbaar dat de veranderingen in het stelsel van sociale zekerheid, zoals die de afgelopen 10 tot 15 jaar zijn doorgevoerd, hebben bijgedragen aan een betere synchronisatie van baancreatie en baanvernietiging.

Frank A.G. den Butter en Udo Kock*

17 november, 1997

* Beide auteurs zijn verbonden aan de vakgroep Algemene Economie, Onderzoeksgroep Toegepaste Arbeidseconomie (ALERT, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam, tel.: 020 551 3548, fax: 020 551 3555, email: kock@tinbinst.nl), Vrije Universiteit, Amsterdam en aan het Tinbergen Instituut.

1. Inleiding

Het succes van het poldermodel heeft de relatie tussen de inrichting van de welvaartsstaat en de economische dynamiek in het middelpunt van de belangstelling gebracht. Onderlinge solidariteit en het streven naar consensus wordt daarbij als één van de pijlers van het poldermodel beschouwd. Toch bestaat er onder economen allerm minst overeenstemming over de vraag of uitgebreide sociale voorzieningen nu juist een hinderpaal of een zegen voor de economische bedrijvigheid vormen (zie Van Straalen, 1996 en Borstlap, 1997; zie voor een goed overzicht van de internationale literatuur Barr, 1992). Enerzijds is er de welbekende redenering van Okun over de uitruil tussen efficiëntie en gelijkheid (Okun, 1975). In deze redenering komen de overdrachtsuitgaven voor de sociale zekerheid in een 'lekk e emmer' terecht omdat het welvaartsverlies van degenen die de sociale-zekerheidspremies betalen groter is dan de welvaartswinst van degenen die een beroep op deze voorzieningen doen. Het lek in de emmer wordt veroorzaakt doordat premies en belastingen de efficiënte allocatie verstoren en de prikkel tot het verrichten van betaald werk verminderen. Anderzijds wordt er juist op gewezen dat de sociale voorzieningen een positieve bijdrage kunnen leveren aan de welvaart. De lekk e emmer van Okun gaat, volgens deze redenering, uit van een perfecte wereld met volledige informatie en goed werkende markten. De werkelijkheid is echter anders. In onze 'second best' wereld kan een herverdeling wel degelijk een welvaartsvoordeel opleveren.

Meer in het bijzonder wordt daarbij de 'irrigatiefunctie' van de sociale zekerheid als alternatief voor de lekk e emmer van Okun benadrukt (Korpi, 1985). Volgens deze theorie bestaat mogelijkswijs juist een positief verband tussen sociale voorzieningen en economische prestaties aangezien het ontbreken van sociale voorzieningen een goede dynamiek in de economie in de weg kan staan. Mede dankzij de sociale zekerheid zullen werknemers niet krampachtig hun oude baan willen behouden wanneer deze onproductief geworden is en worden de processen van baanvernietiging en daarmee ook baancreatie niet onnodig afgeremd. De tijdelijke werkloosheid is bij deze baanwisseling onvermijdelijk en zelfs noodzakelijk gezien het welvaartsvoordeel dat het door technologische vernieuwing en preferentieverschuivingen geïnitieerde proces van structurele verandering oplevert.

Vanzelfsprekend hangt de vraag of de sociale voorzieningen een hinderpaal, dan wel een zegen voor de economische bedrijvigheid en de welvaart vormen, samen met de wijze waarop het stelsel van sociale zekerheid is ingericht. In dat opzicht is in Nederland in de afgelopen jaren veel veranderd. Dit artikel geeft een kwantitatieve analyse van de gevolgen van deze veranderingen. In paragraaf twee gebeurt dit aan de hand van macro-economische kengetallen die in de traditionele *standenanalyse* onder andere gebruikt worden om het beslag van de sociale zekerheid op de

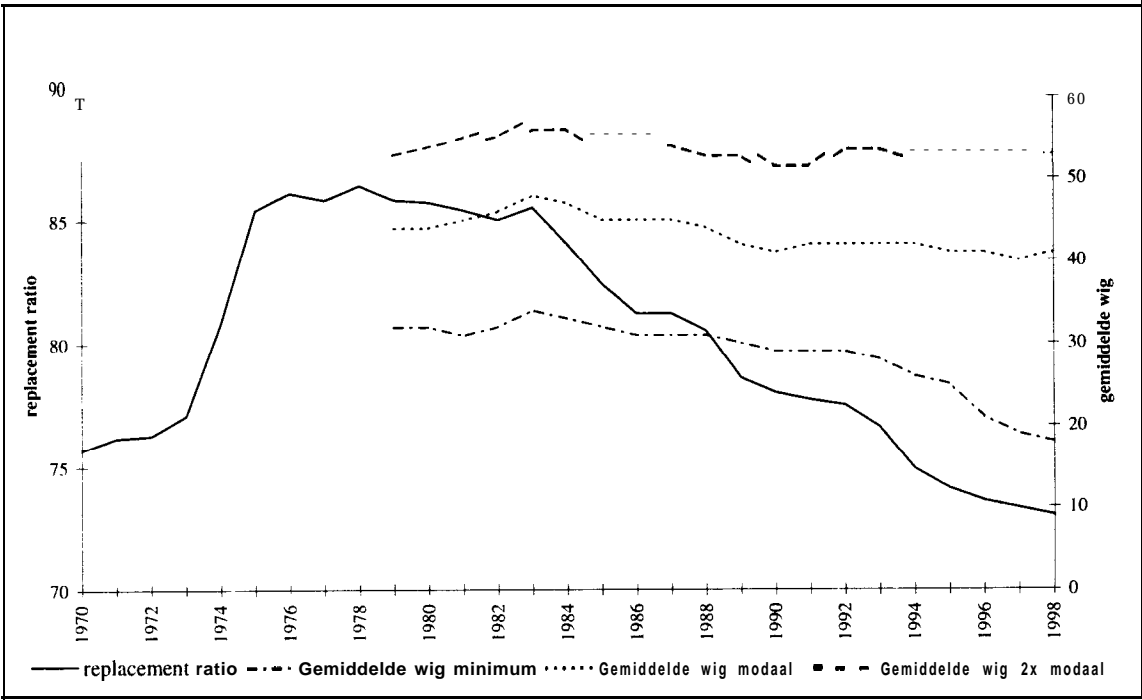
collectieve middelen weer te geven. Op basis van deze analyse kan het een en ander gezegd worden over hoe lek de Nederlandse sociale zekerheidsemmer was en in hoeverre het gat gedicht is. De invloed van de sociale zekerheid op de arbeidsmarktdynamiek en daarmee de eventuele irrigatiefunctie van de sociale zekerheid blijft in deze analyse echter buiten beeld. Vandaar dat we vervolgens ruim aandacht besteden aan, wat we noemen, een *stromenanalyse* van de relatie tussen sociale zekerheid en arbeidsmarktdynamiek. Hierbij maken we gebruik van een recentelijk geconstrueerd bestand van stroomgegevens van de arbeidsmarkt op macro-niveau (Kock, 1997). Paragraaf 4 bevat een internationale vergelijking en enkele conclusies besluiten dit artikel.

2. Traditionele standenanalyse

Het beroep op de sociale voorzieningen in Nederland is tot het midden van de jaren '80 flink toegenomen. Ten dele was dit het gevolg van het ongunstig economisch getij, met oliecrisissen waarbij niet alleen in Nederland maar in geheel West-Europa de werkloosheid telkens op een hoger niveau kwam te liggen. Ten dele speelde ook mee dat men de toch wel genereuze sociale voorzieningen steeds beter leerde te benutten. Bovendien waren deze er indertijd weinig op gericht om de uitkeringsontvangers weer in het arbeidsproces te integreren. Eén van ons heeft dit het aanbodeffect van de sociale zekerheid genoemd (Den Butter, 1993). Tenslotte heeft de negatieve spiraalwerking van de wig een belangrijke bijdrage geleverd aan dit steeds groter wordend beroep op de sociale zekerheid (Den Butter en Vijlbrief, 1992). Wanneer het beroep op de sociale voorzieningen toeneemt, stijgen de premies om het stelsel te financieren en wordt het verschil tussen de bruto loonkosten en het netto beschikbaar loon • de wig • groter. Hierdoor neemt zowel de arbeidsvraag als de arbeidsparticipatie af waardoor er weer meer uitkeringsgerechtigden bijkomen. Vandaar dat de omvang van de wig als een indicator wordt gezien van het economische draagvlak van de sociale zekerheid en de ruimte die de verzorgingsstaat aan de economische ontwikkeling laat. In de jaren '70 en de jaren '80 is de wig gestegen tot een top in 1983 van 48% voor modale inkomens. Sindsdien is de wig vrijwel constant gebleven en in de laatste jaren is ze zelfs enigermate gedaald. Het Centraal Planbureau verwacht dat de wig voor minimum inkomens dit jaar voor het eerst onder de 20% uitkomt (zie figuur 1).

•

Figuur 1 **Gemiddelde wig' en Replacement ratio**

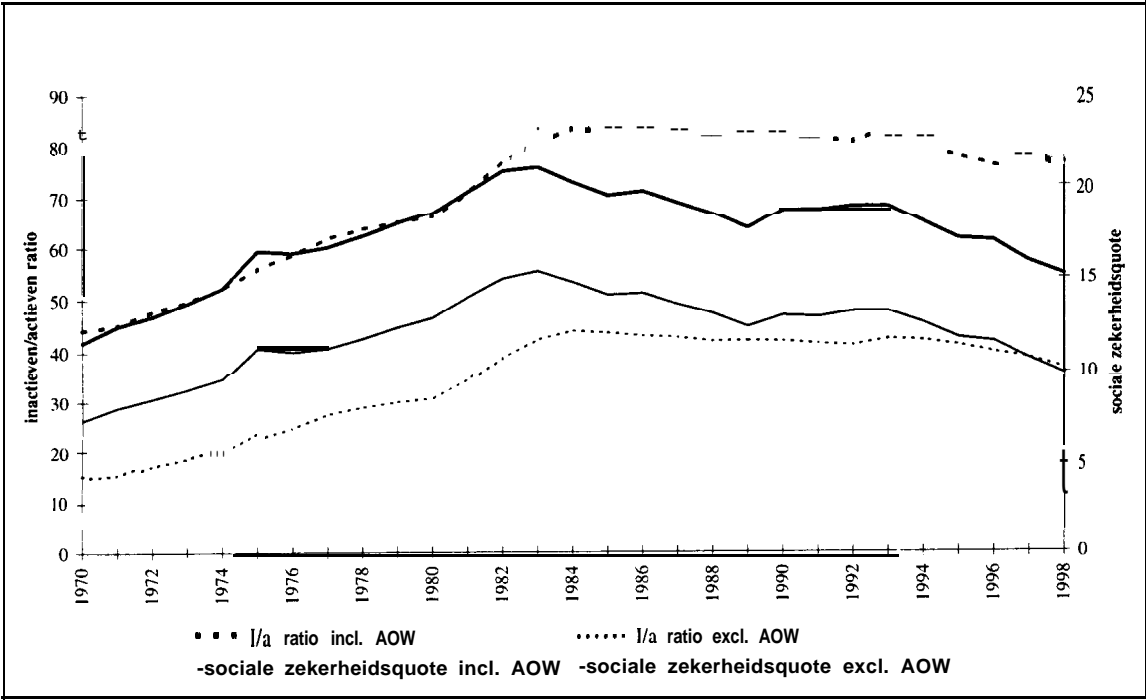
In % van de bruto loonkosten, voor bedrijven.

Bron: CBS en CPB.

Een andere indicator die een beeld geeft van de omvang van de sociale zekerheid is de sociale-zekerheidsquote. Dit is het beslag **dat** de sociale zekerheid op het nationaal inkomen legt. Deze quote geeft reeds begin jaren '80 een omslag te zien (zie figuur 2). Dit houdt verband met het indertijd gevoerde prijsbeleid in de sociale zekerheid, waarbij sommige uitkeringen in eerste instantie werden verlaagd. Later werden de uitkeringen niet langer aan de lonen gekoppeld maar **bleven** ze daarbij achter. Het betekende dat **de** negatieve spiraal van hogere uitkeringslasten en daardoor een grotere premiedruk, gedeeltelijk doorbroken werd. Deze tendens wordt ook geïllustreerd door de ontwikkeling in de zogeheten 'replacement ratio', dat is de verhouding tussen de uitkeringshoogte en de netto verdiende lonen (zie figuur 1).

Terwijl het bedrag dat aan sociale uitkeringen betaald moest worden reeds afnam bleef het aantal personen dat een beroep deed op de sociale voorzieningen onveranderd hoog. Voor dit **volume**-beroep op de sociale zekerheid wordt de verhouding tussen inactieven en actieven, de zogenaamde i/a-ratio, als indicator gehanteerd.

Figuur 2 Inactieven/actieven ratio en Sociale zekerheidsquote

Bron: CPB en Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Uit figuur 2 blijkt dat deze i/a-ratio in de jaren '80 stabiliseert, hetgeen overigens niet zozeer te danken was aan een daling van het aantal inactieven met een uitkering, als wel aan de instroom van nieuwkomers op de arbeidsmarkt (zie hierna). In 1993 is de i/a-ratio met 83,1 slechts een fractie lager dan in het 'topjaar' 1984. Daarna zet een dalende trend in. Deze afname hangt ongetwijfeld samen met het in de jaren '90 in gang gezette volumebeleid van de sociale zekerheid. Hierbij verschoof het beleid van het verlagen of bevriezen van uitkeringshoogte en -duur naar het beperken van de toegankelijkheid en het vergroten van de uitstroom. Onderdeel daarvan was de herkeuring van arbeidsongeschikten en de herinrichting van het sociale zekerheidsstelsel, waartoe onder meer de Parlementaire Enquêtecommissie (de Commissie Buurmeyer) de aanzet heeft gegeven. Maar ook de gunstige conjunctuur in de jaren '90 heeft ongetwijfeld bijgedragen tot de daling van het volume-beroep. De stijging van de **i/a-ratio** is voor een deel het gevolg van een groter beroep op de AOW. Gezien de toenemende vergrijzing in ons land is dit een trend die zich niet laat ombuigen (behalve natuurlijk door een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd).

Het volumebeleid heeft, in combinatie met het prijsbeleid uit de jaren tachtig, een positieve invloed op het arbeidsaanbod gehad en langs die weg de groei van de werkgelegenheid ondersteund. De gunstige economische ontwikkeling is er uiteraard mede debet aan dat het gat in de lekker emmer van **Okun** enigszins gedicht is.

3. Stromenanalyse

Het lek in de emmer van Okun wordt veroorzaakt door de inefficiënte allocatie als gevolg van premie- en belastingheffing en de verminderde prikkel tot het verrichten van betaalde arbeid. Sinds het aantreden van het eerste kabinet Lubbers is het nodige gedaan om het lek deels te dichten. De gedaalde replacement-ratio en de kleinere wig hebben een positieve invloed op het arbeidsaanbod gehad. De vraag naar arbeid is met name op minimum niveau de laatste jaren gestimuleerd door verlaging van de werkgeverslasten en een navenant lagere werkgeverswig. Nationaal wordt er minder besteed aan sociale zekerheid en de verhouding tussen inactieven en actieven begint langzaam maar zeker te dalen. Dit alles schept weliswaar voldoening, maar het beeld is onvolledig. Er is geen zicht op de onderliggende dynamiek van de arbeidsmarkt. Onduidelijk is in hoeverre arbeidsongeschikten, werklozen en (her)intreders een baan bemachtigen of verlaten. Voor baancreatie, baanvernietiging en de rol van vacatures is geen plaats in de traditionele indicatoren van de arbeidsmarkt. De analyse van kengetallen in de voorgaande paragraaf geeft dus geen goed beeld van de feitelijke veranderingen in de dynamiek op de arbeidsmarkt die de ingrepen in het sociale zekerheidsstelsel hebben opgeleverd. Op grond van gegevens over het verloop van de wig, de sociale zekerheidsquote, de i/a -ratio of de replacement ratio is het niet goed mogelijk te bepalen in hoeverre de hervormingen van de sociale zekerheid hebben geleid tot een versterking van de irrigatiefunctie van de sociale zekerheid, die in de inleiding werd genoemd.

Voor een dergelijke analyse is het nodig om de stromen op de arbeidsmarkt in beschouwing te nemen. Volgens deze stromenbenadering van de arbeidsmarkt wordt de verandering van de werkgelegenheid gezien als de resultante van baancreatie en baanvernietiging. Sommige werknemers van wie de baan vernietigd wordt zullen werkloos raken en daardoor een beroep op de sociale voorzieningen moeten doen, terwijl anderen wellicht de bui al hebben zien hangen en op tijd een nieuwe baan hebben gevonden. De vacatures voor de nieuw-gecreëerde banen zullen gedeeltelijk door werklozen worden vervuld, maar ook non-participanten (b.v. schoolverlaters en herintreders op de arbeidsmarkt) en **degenen** die van baan verwisselen zullen een deel van de vacatures vervullen. Aldus bestaat er een verband tussen baanvernietiging en instroom in de werkloosheid maar identiek zijn beide stromen niet. Hetzelfde geldt voor de baancreatie en de uitstroom uit de werkloosheid. Het zicht op deze dynamiek wordt nog complexer wanneer men naast de werkloosheidsregeling (WW) ook andere regelingen van de sociale zekerheid in de beschouwing betreft, zoals de RWW, de WAO en de additionele banen. Zo zal bij strengere keuringseisen in de WAO een deel de werkenden die oorspronkelijk in de WAO terecht kwamen nu van een werkloosheidsregeling gebruik maken. Dit soort effecten van de veranderde regelgeving op de dynamiek van de arbeidsmarkt blijft in de traditionele analyse buiten beeld.

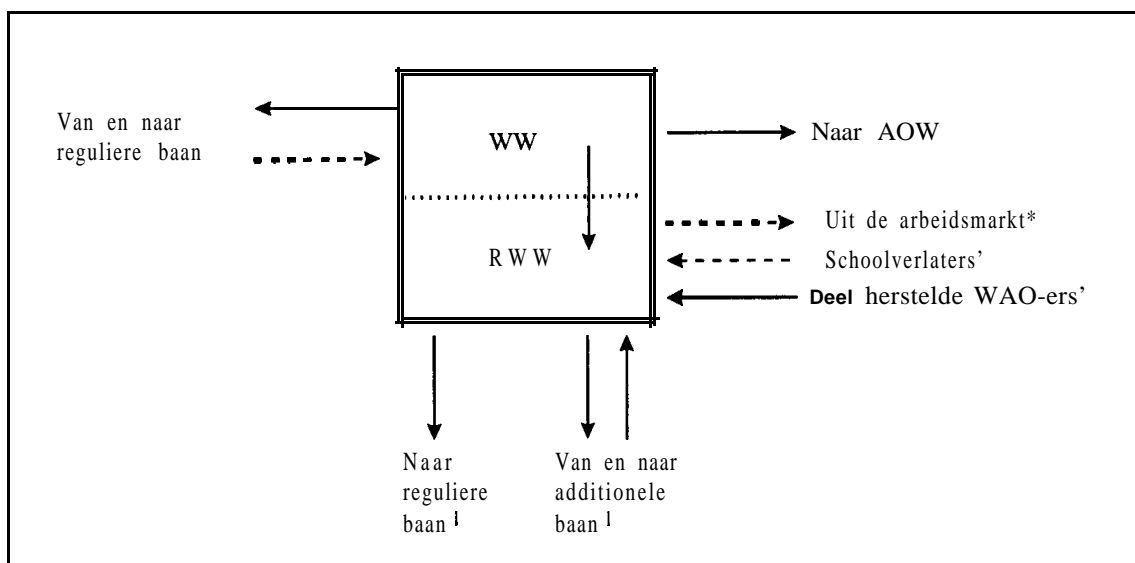
Gegevens over deze arbeidsstromen tussen non-participatie, de categorie werkenden en de verschillende sociale voorzieningen zijn echter niet zonder meer beschikbaar. De constructie van dergelijke gegevensbestanden vindt langs twee lijnen plaats. Op de eerste plaats is voor veel landen de methodiek van Davis en Haltiwanger toegepast (Davis, et al., 1996). Hierbij wordt gebruik gemaakt van grote, micro-economische bestanden met panelgegevens van bedrijven. De baancreatie wordt daarbij berekend als de som van de werkgelegenheidsverandering in bedrijven met een toegenomen werkgelegenheid, terwijl de baanvernietiging gelijk gesteld wordt aan de som van de absolute waarde van de werkgelegenheidsverandering in inkrimpende bedrijven.

Een tweede benadering is om op basis van allerhande beschikbare gegevens op macro-niveau, analoog aan het stelsel van Nationale Rekeningen, een samenhangend stelsel van arbeidsstromen op te stellen. Hierbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de definitie-relaties die binnen zo'n samenhangend stelsel bestaan: de uitstroom van werklozen die via de vervulling van een vacature een baan hebben gevonden is even groot als het aantal door werklozen vervulde vacatures. Broersma en Den Butter hebben een dergelijk stelsel voor Nederland opgesteld (Broersma en Den Butter, 1994). Om de omvang van alle relevante stromen te bepalen blijken echter niet voldoende basisgegevens beschikbaar te zijn, zodat bij de constructie van deze gegevens aanvullende veronderstellingen gemaakt moeten worden.

Recentelijk zijn deze gegevens tot 1995 aangevuld. Daarbij is het stelsel uitgebreid door de stromen tussen de verschillende sociale verzekeringen en voorzieningen afzonderlijk op te nemen. Zo worden in de nieuwe opzet werklozen onderverdeeld in mensen met een RWW- of een WW-uitkering, bij werkenden worden additionele (o.a. Melkert) banen onderscheiden en mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering vormen een aparte groep bij de non-participanten. Met name de stromen tussen werkenden en werklozen zijn gedetailleerder in beeld gebracht. In de oude opzet kwamen alleen de aan de WW-gerelateerde stromen in beeld, nu wordt ook de RWW meegenomen. Bovendien is voor een deel van de werklozen die een baan vindt beschikbare data in de plaats van veronderstellingen gekomen. Ook voor werklozen die de arbeidsmarkt verlaten is een deel van de veronderstellingen vervangen door geregistreerde gegevens. De belangrijkste aanvullingen zijn weergegeven in figuur 3.

•

Figuur 3 **Stromen in en uit werkloosheid**

De stromen die zijn weergegeven door een gestippelde lijn kwamen reeds in de oude opzet voor. De ononderbroken lijnen vormen de recente aanvulling hierop. Gebaseerd op een veronderstelling.² Was een veronderstelling, nu op basis van een definitievergelijking. Gegevens uit College van Toezicht Sociale Verzekeringen, Kroniek van de Sociale Zekerheid 1996.

Arbeidsmarktstromen

In tabel 1 zijn de belangrijkste trends die deze stromen op macro-niveau voor Nederland te zien geven, samengevat. De tabel laat zien dat de jaarlijkse baanvernietiging en baancreatie gemiddeld groter zijn dan de instroom in en de uitstroom uit de werkloosheid. In sommige gevallen leidt baanvernietiging namelijk niet tot werkloosheid, bijvoorbeeld in geval van pensionering, of wanneer direct een andere baan wordt gevonden. Zo worden ook niet alle nieuw-gecreëerde banen door werklozen bezet, maar in belangrijke mate ook door non-participanten en baanwisselaars. De som van de baancreatie en baanvernietiging geeft het aantal baanwisselingen. Dit wordt wel als een indicator voor de mate van arbeidsmarktdynamiek gezien. Daarnaast zijn er ook nog werkenden die hun baan voor een bestaande nieuwe baan verwisselen, en zijn er non-participanten die een vacature voor een bestaande baan vervullen en uittrekders waarvan de baan behouden blijft. In al deze gevallen is er geen sprake van baanwisselingen maar wel van personeelwisselingen. Vandaar dat het aantal personeelwisselingen in de tabel flink wat hoger uitkomt dan het aantal baanwisselingen. Het gaat daarbij in de afgelopen jaren om zo'n 2,5 miljoen personeelwisselingen per jaar tegenover ruim 1,7 miljoen baanwisselingen. Gemeten over de periode vanaf 1970 ligt het aantal personeelwisselingen gemiddeld bijna 60 % hoger dan het aantal baanwisselingen, hoewel het verschil de laatste jaren afneemt. Gemiddeld was ruim 60 % van de personeelwisselingen (werknemersstromen) het gevolg van baancreatie of

baanvernietiging. Dit percentage stijgt echter de laatste jaren. Met andere woorden: het volume personeelwisselingen en baanwisselingen is de laatste jaren naar elkaar toegegroeid, terwijl het aandeel van baancreatie en baanvernietiging in de baanwisselingen over een langere periode een stijgende trend vertoont.

Tabel 1 Kengetallen arbeidsmarktstromen in Nederland
(Jaargemiddelden over de aangegeven perioden; x 1000 personen/banen)

	1971-75	1976-80	1981-85	1986-90	1991-95
Instroom in de werkloosheid	344	347	450	484	649
Uitstroom uit de werkloosheid	306	338	401	472	611
Instroom in de WAO	60	104	93	100	97
Uitstroom uit de WAO	33	56	74	81	103
Baancreatie	565	595	533	839	899
Baanvernietiging	619	576	581	735	863
Baanwisselingen	1184	1171	1115	1574	1762
Personeelwisselingen	2097	1948	1659	2460	2506
Instroom van vacatures	813	835	428	617	501
Uitstroom van vacatures	848	833	431	605	513

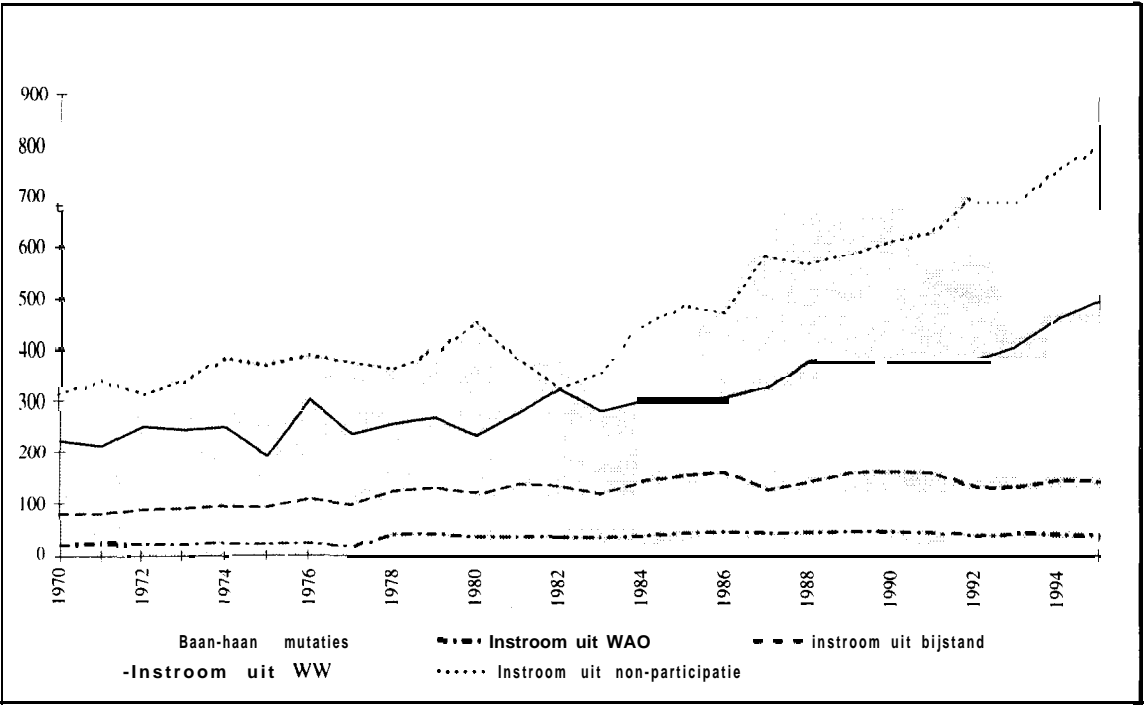
Bron: Kock (1997)

De toegenomen dynamiek op de arbeidsmarkt in de eerste helft van de jaren negentig wordt behalve door het gestegen aantal baanwisselingen geïllustreerd door het feit dat zowel de instroom als de uitstroom van werklozen ruim een derde hoger is dan in de jaren tachtig. Uit onze analyse op macroniveau valt niet af te leiden of het steeds dezelfde mensen zijn die werkloos raken - de hypothese van de **duale** arbeidsmarkt - of dat de toegenomen dynamiek ertoe heeft geleid dat meer werknemers ergens in hun loopbaan werkloos worden. Wel is bekend dat, afhankelijk van de leeftijd, rond de 84 procent van alle mannen nooit of korter dan één jaar werkloos is geweest. Voor vrouwen ligt dit percentage iets hoger (CBS, 1996). Overigens stijgt de instroom in de werkloosheid vooral omdat mensen hun baan verliezen. Het aantal non-participanten dat recht heeft op een werkloosheidsuitkering neemt de laatste jaren zelfs af omdat er minder schoolverlaters de arbeidsmarkt betreden.

De werkgelegenheid is de afgelopen jaren in Nederland flink gegroeid. Cijfers over netto werkgelegenheidscreatie verhullen echter zowel de dynamiek als de samenstelling van de werkgelegenheid. In figuur 4 wordt het verloop van de omvang en de samenstelling van de instroom in de werkgelegenheid in beeld gebracht. De instroom in de werkgelegenheid is de laatste jaren aanzienlijk gestegen. Ruim 1,2 miljoen mensen begonnen dat jaar aan een nieuwe baan, waarvan sommigen meer dan een keer. Bijna 40 procent hiervan was al aan het werk, maar

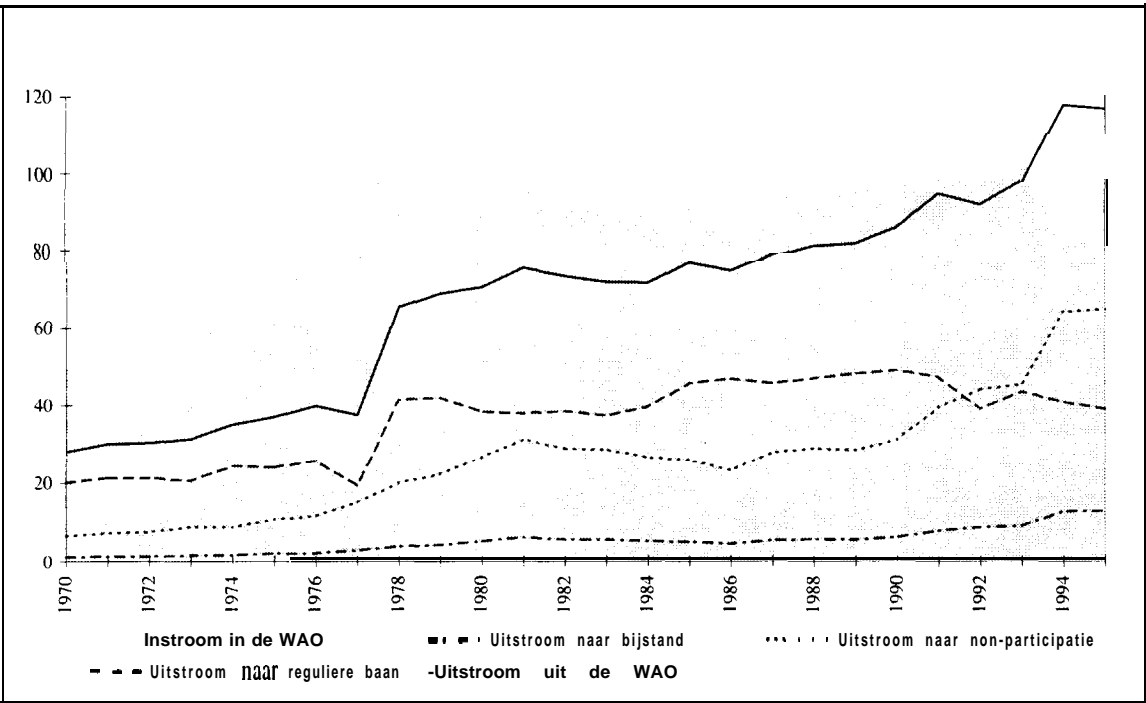
veranderde van baan (baan-baan mutaties). De grote instroom in de werkgelegenheid suggereert het toegenomen belang van de irrigatiefunctie van de sociale zekerheid. Hierbij moet echter een kanttekening worden gemaakt. De toegenomen instroom in de werkgelegenheid is met name het gevolg het feit dat meer werklozen met een **WW-uitkering** en non-participanten een baan vinden en het feit dat meer werkenden dan voorheen van baan wisselden. Met uitzondering van 1986 en 1990 komen sinds eind jaren zeventig elk jaar meer werkenden in de werkloosheid terecht dan dat er de werkloosheid verlaten door het vinden van een baan. Dit komt omdat de uitstroom uit de RWW, in tegenstelling tot de **WW**, nauwelijks is toegenomen. Het aantal mensen met een RWW uitkering dat in 1995 een baan vindt (110 duizend) is zelfs iets lager dan tien jaar daarvoor. Dit is overigens geen verrassing. Langdurig werklozen, die moeilijk een baan kunnen vinden, zijn allemaal afhankelijk van de bijstand. Snelle doorstroming naar een baan vindt eerder via de **WW** plaats dan via de bijstand. Werklozen die via de **WW** in de bijstand komen hebben al een langere periode van werkloosheid achter de rug en zullen om die reden relatief meer moeite hebben met het vinden van een baan.

Figuur 4 Instroom in de werkgelegenheid naar samenstellende componenten en baanwisselingen
(cumulatief, x 1000 personen)

Omdat de meest ingrijpende maatregelen om het volumeberoep op de sociale voorzieningen te beperken de WAO betreffen zijn in figuur 5 de stromen in en uit de WAO in beeld gebracht. Inderdaad is de instroom in de WAO (en de AWW) als gevolg van de wijzigingen in het stelsel sinds het begin van de jaren '90 gedaald tot niveau van midden jaren '70, toen elk jaar rond de 75 duizend mensen in de WAO terechtkwamen. Wat betreft de uitstroom uit de WAO zijn de maatregelen echter veel minder succesvol gebleken. Hoewel de laatste jaren meer mensen de arbeidsongeschiktheidsuitkering verlaten gaan de meesten van hen naar de AOW en 'ontgroeien' dus gewoonweg de arbeidsongeschiktheidsverzekering. Het aantal arbeidsongeschikten dat een baan vindt schommelt al jaren rond de 40.000 en is dus door recente maatregelen niet beïnvloedt.

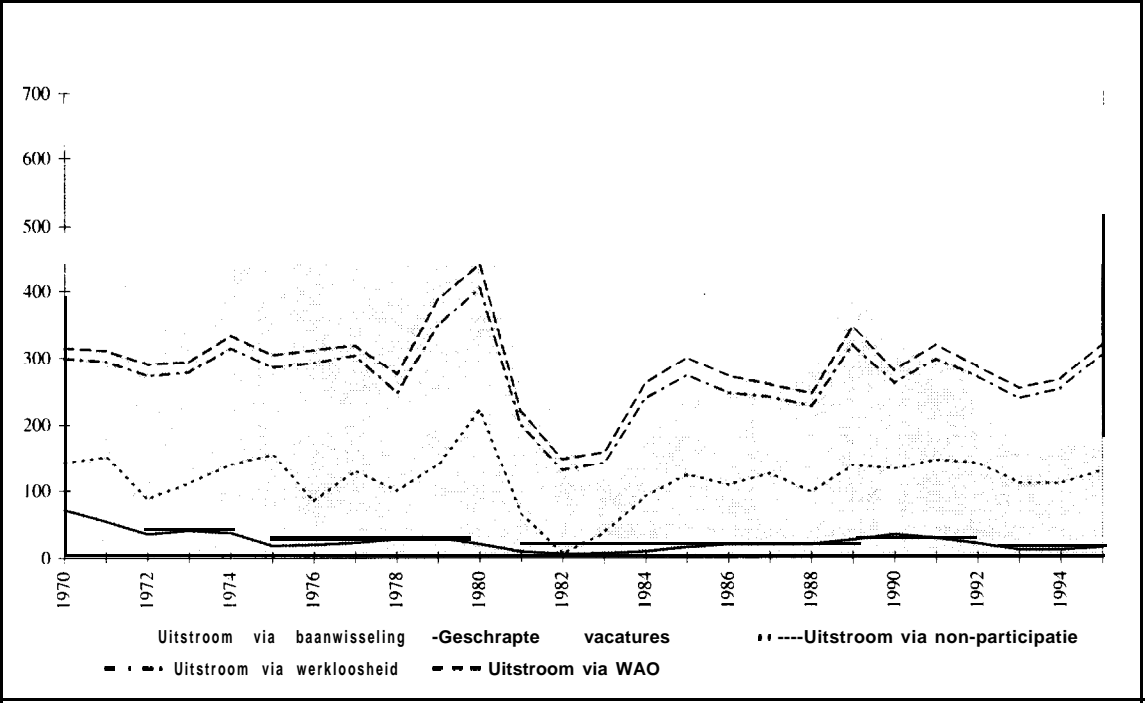
Figuur 5 **Stromen in en uit de WAO**

Een algemene tendens die uit de gegevens naar voren komt is dat de omvang van de arbeidsstromen in de afgelopen periode zijn toegenomen. Het duidt op een toename van de arbeidsmarktdynamiek in de recente periode en houdt de suggestie in dat de irrigatiefunctie van het stelsel van sociale zekerheid tijdens de periode van herinrichting aan belang heeft gewonnen.

In het systeem van arbeidsmarktstromen is de analyse van vacatures integraal opgenomen. Zo is de uitstroom van vacatures per definitie verbonden met de instroom van werkenden die een vacature bezetten'. De instroom van vacatures omvat naast de door het bedrijfsleven en de overheid gecreëerde vacatures ook vacatures die vrij komen omdat werknemers van baan veranderen, werkloos worden of de arbeidsmarkt verlaten. Zowel de instroom als de uitstroom van vacatures is in de recente periode afgenomen, zij het dat de aantallen nog altijd boven die van begin jaren tachtig liggen. De instroom van nieuwe vacatures vertoont sinds de jaren zeventig een dalende trend, met een uitschieters naar boven in tijden van sterke economische expansie (zie figuur 6).

Figuur 6 Uitstroom van vacatures naar samenstellende componenten
(cumulatief, x 1 000 vacatures)

Vacatures kunnen op twee manieren verdwijnen. De meest voor de hand liggende mogelijkheid is dat ze opgevuld worden door werkzoekenden, die op dat moment al dan niet een baan hebben. Daarnaast worden vacatures geschrapt omdat ze onvervulbaar blijken te zijn of omdat de baan is komen te vervallen. De verminderde uitstroom van vacatures is voor het grootste deel toe te

schrijven aan de daling **van** het aantal mensen dat van baan verandert door een vacature te vervullen. Het aantal non-participanten en in mindere mate het aantal werklozen dat een vacature vervult is, afgezien van sterke fluctuaties tijdens de recessie van begin jaren tachtig, over een langere periode opmerkelijk constant. Het aantal mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering dat een vacature gaat vervullen is uiterst gering: nog geen 15 duizend in 1995.

Conjunctuur

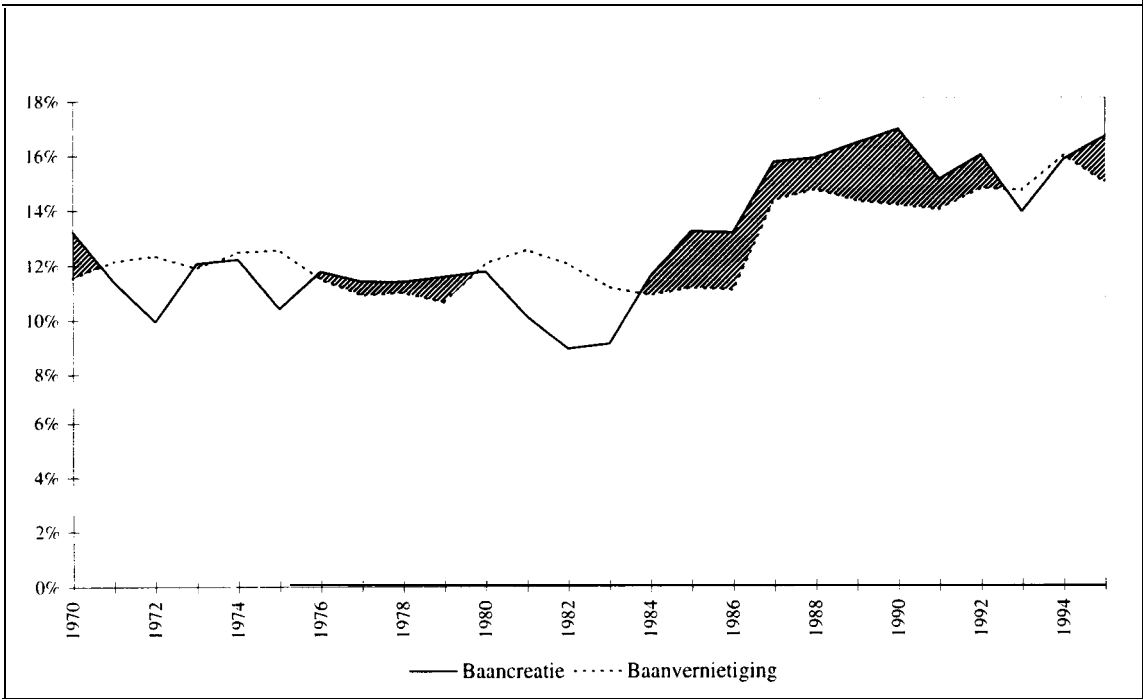
In de theoretische modellen over baanvernietiging en baancreatie staat de relatie tussen de arbeidsmarktdynamiek en de conjunctuur centraal. Voor de hand ligt dat de meeste baancreatie tijdens de opgaande conjunctuur plaatsvindt terwijl de baanvernietiging zich tijdens recessies concentreert. Uit veel empirisch onderzoek blijkt echter dat ook tijdens recessies nog behoorlijk wat nieuwe banen worden gecreëerd, zodat het aantal baanwisselingen - de som van baancreatie en baanvernietiging - een anticyclisch verloop vertoont. Het duidt er op dat de meeste herallocatie tijdens periodes van recessie plaats vinden, hetgeen vanuit de theorie verklaarbaar is aangezien tijdens recessies niet alle productiecapaciteit nodig is om aan de vraag te voldoen en in die periode het beslag dat **de** herallocatie op de productiecapaciteit legt, het minst kostbaar is. Deze 'reinigende rol' van de recessies betekent enerzijds dat een afwisseling van goede en slechte tijden (d.w.z. milde conjuncturele schommelingen) niet noodzakelijkerwijs ongunstig voor de welvaart hoeft te zijn, maar anderzijds wijst de moderne conjunctuurtheorie er **wel** op **dat** het nodig is de processen van baancreatie en baanvernietiging goed te synchroniseren (Gautier, 1997).

In figuur 7 is de baanvernietiging en baancreatie in Nederland in de door ons beschouwde periode 1971-1995 in beeld gebracht. Opvallend is dat het anticyclische karakter van **de** baanvernietiging **en** het procyclische karakter van de baancreatie in sterke mate voor de jaren '70 en '80 geldt, maar dat er tijdens de economische **neergang** van 1993-1994 slechts zeer beperkt sprake is van een netto baanvernietiging. Wellicht duidt dit inderdaad op een betere synchronisatie van baanvernietiging en baancreatie in de periode van herinrichting van het stelsel van sociale **zekerheid**². De bewering dat hier sprake zou zijn van een causale relatie, gaat natuurlijk veel te ver.

¹ In ons stelsel van arbeidsmarktstromen is ook rekening gehouden met werkzoekenden die een baan vinden waarvoor geen vacature bestond. Deze groep laten we hier buiten beschouwing.

² Zie voor een theoretische onderbouwing van (niet) synchrone baancreatie en baanvernietiging Caballero en Hammour (1996).

Figuur 7 Baancreatie en baanvernietiging
(Als percentage van de totale werkgelegenheid)

Om meer zicht te krijgen op het empirisch verband tussen de conjuncturele ontwikkeling en de arbeidsmarktdynamiek in ons land is in tabel 2 een aantal correlaties gegeven tussen de stand van de conjunctuur en de verschillende arbeidsmarktstromen. Hierbij wordt enigermate het beeld van figuur 7 bevestigd. In de meest recente periode lijkt de baanvernietiging een duidelijk anticyclisch in plaats van, zoals voorheen, een min of meer conjunctuur-neutraal verloop te tonen.

Tabel 2 Correlatie tussen arbeidsmarktstromen en conjunctuur

	1971-95	1971-88	1989-95
Instroom in de werkloosheid	-0.04	-0.17	-0.42
Uitstroom uit de werkloosheid	0.19	0.23	-0.17
Baancreatie	0.39	0.49	0.45
Baanvernietiging	0.08	-0.05	-0.31
Baanwisselingen	0.27	0.31	0.10
Personeelswisselingen	0.27	0.17	0.55
Instroom in de werkgelegenheid'	0.20	0.27	-0.39
waarvan			
werklozen	0.22	0.28	-0.14
WAO-ers	0.06	-0.08	0.50
non-participanten	0.15	0.19	-0.66
Uitstroom van vacatures	0.20	0.18	0.63
door			
werkenden'	0.12	0.11	0.63
werklozen	0.36	0.37	0.44
WAO-ers	0.03	-0.05	0.58
non-participanten	0.10	0.09	-0.14
onvervulbaar	0.41	0.40	0.54

Exclusief additionele banen.

Arbeidsmarktflexibiliteit

De flexibiliteit op de arbeidsmarkt en de inrichting van het stelsel van sociale zekerheid heeft gevolgen voor de baanwisselkosten. Het feit dat de kosten van het ontslaan en in dienst nemen van werknemers van oudsher in West-Europa substantieel hoger waren dan in de Verenigde Staten, is een van de verklaringen voor de structureel hogere werkloosheid in met name continentaal Europa. Hogere ontslagkosten leiden ertoe dat ondernemingen na een periode van zware recessie minder snel werknemers die zij tijdens de recessie hebben ontslagen weer in dienst zullen nemen (Snower, 1997). De hoge ontslagkosten brengen dan immers een groot risico met zich mee voor het geval het herstel niet doorzet of van korte duur is.

Het lijkt aannemelijk dat de baanwisselkosten de laatste jaren gedaald zijn. Meer mogelijkheden voor de inzet van flexibele arbeid, minder ontslagbescherming en flexibilisering van de arbeidstijden en inzet van werknemers door het jaar heen leidt ertoe dat ondernemingen de omvang van hun personeelsbestand goedkoper kunnen aanpassen aan de bedrijvigheid.

Voor de dynamiek van de werkloosheid hebben de gedaalde baanwisselkosten twee gevolgen. Aan de ene kant zullen werkgevers minder arbeid opsparen bij teruglopende vraag. Het is immers makkelijker dan voorheen het personeelsbestand aan te passen en de kosten van ontslag zijn lager. Dit wordt geïllustreerd door het feit dat in de recente periode de instroom in de werkloosheid sterker anticyclisch was dan voorheen (zie tabel 2). De keerzijde van dit effect is dat de conjunctuur minder invloed heeft op de uitstroom uit de werkloosheid. Ook in onzekere tijden, als niet duidelijk is of de vraag is positief zal ontwikkelen, zullen werkgevers personeel aannemen omdat ze niet bang hoeven te zijn dat ze met overtoollig personeel komen te zitten als het economisch tij daadwerkelijk keert. Lagere ontslagkosten kunnen ondernemers er bovendien toe brengen eerder op de omslag in de conjunctuurencyclus te anticiperen omdat de aanpassingskosten in het geval van een verkeerde inschatting van de vraagontwikkeling lager zijn. Aldus kunnen de gedaalde ontslagkosten verklaren waarom de uitstroom uit de werkloosheid in de recente periode licht anticyclisch verloopt, in tegenstelling tot de jaren '70 en '80, toen sprake was van een procyclisch verloop. Waar in voorgaande recessies de uitstroom uit de werkloosheid stagneerde, heeft de recessie van 1993 geen negatieve invloed gehad op de uitstroom uit de werkloosheid. Hierbij zij opgemerkt dat de hier berekende correlaties gebaseerd zijn op een gering aantal waarnemingen in een onvolledige conjunctuurencyclus.

In deze paragraaf hebben we gezocht naar de invloed die de herinrichting van de sociale zekerheid heeft gehad op de arbeidsmarktdynamiek. Hierbij moet worden opgemerkt dat het voor de hand ligt dat er meer oorzaken van de toegenomen arbeidsmarktdynamiek zijn. Te denken valt bijvoorbeeld aan sociale, maatschappelijke en technologische factoren. De gestegen arbeidsparticipatie van vrouwen en het feit dat steeds meer vrouwen na de geboorte van een kind weer aan het werk gaan, zorgen voor meer dynamiek op de arbeidsmarkt. De toename van het aantal tweeverdieners maakt dat het voor meer mensen mogelijk wordt om tijdelijk niet aan het arbeidsproces deel te nemen. Dergelijke factoren, die een positieve invloed hebben op de arbeidsmarktdynamiek, maken de invloed van de hervormingen in de sociale zekerheid op die arbeidsmarktdynamiek minder geprononceerd. Deze sociaal-maatschappelijke factoren kunnen onbewust een steuntje in de rug van de hervormingen in de sociale zekerheid zijn geweest en, andersom, de hervormingen in de sociale zekerheid heeft via de toegenomen arbeidsmarktdynamiek invloed op het arbeidspatroon van mensen.

4. Internationale vergelijking

De afgelopen jaren heeft de Nederlandse economie het in vergelijking met overige Europese landen uitstekend gedaan. Vele buitenlandse waarnemers kwamen zich in het afgelopen jaar

vergapen aan de successen van het poldermodel. De aandacht ging bij die gelegenheden uit naar de arbeidsverhoudingen in Nederland en de hervormingen van het sociale stelsel. Veel buitenlandse gasten moeten zich tijdens die bezoeken hebben afgevraagd hoe ons land erin slaagt een, ondanks die hervormingen nog steeds zeer royaal stelsel van sociale zekerheid, te koppelen aan dermate goede economische prestaties.

Dat het Nederlandse stelsel van sociale voorzieningen en verzekeringen nog steeds royaal genoemd kan worden blijkt uit tabel 3. Van de geselecteerde landen scoren met name België en Denemarken om beurten slechter dan Nederland. België heeft een grotere wig, zodat het in dat land nog onaantrekkelijker is iemand met een lage productiviteit in dienst te nemen. Opvallend is de negatieve wig in Groot Brittanië. Deze is het gevolg van uitkeringen die worden verstrekt in aanvulling op een laag inkomen. De Nederlandse wig wijkt met name op minimum-niveau sterk af van landen als Duitsland en de Verenigde Staten. Denemarken heeft een grotere sociale zekerheidsquote, ongeacht of ouderdomsverzekeringen worden meegerekend. De verhouding inactieven-actieven is voor wat het de beroepsgeschikte bevolking betreft in België hoger dan in Nederland. Uitkeringsgerechtigden zijn in financiële zijn het best af in Denemarken; en de replacement ratio • de hoogte van uitkering in verhouding tot het genoten loon • is daar nog iets hoger dan in ons land. Nederland wijkt, zoals te verwachten was, met name af van Angelsaksische landen als de Verenigde Staten en in mindere mate Groot Brittanië. De sociale zekerheidsquote ligt in Japan op een beduidend lager niveau ligt dan in de meeste landen van de Europese Unie en is ook lager dan in de Verenigde Staten.

Tabel 3 Sociale zekerheid in internationaal perspectief

	<i>B</i>	<i>D</i>	<i>DK</i>	<i>GB</i>	<i>NL</i>	<i>VS'</i>	<i>J</i>
Gemiddelde wig'							
Minimum	34.5	20.1	26.9	-15.8	31.9	18.7	.
Modaal	46.8	41.4	41.4	28.8	44.0	37.3	.
2x modaal	56.7	41.7	54.3	32.8	48.4	40.7	.
Sociale zekerheidsquote incl. ouderdom'	19.8	21.8	25.4	17.7	23.4	9.8	7.4
Sociale zekerheidsquote excl. ouderdom''	12.8	13.6	18.6	11.8	15.9	4.6	2.4
I/a ratio totaal'	106.0	82.4	80.0	80.9	82.1		
I/a ratio 15-64''	51.3	38.1	32.5	34.3	42.2		
Replacement ratio''	62.5	74.0	86.6	69.8	81.5	48.6;	.
Groei werkgelegenheid'	-0.6	-1.8		-2.0	-1.9	-0.1	1.1

B=België, D=Duitsland, DK=Denemarken, GB=Groot Brittanië, NL=Nederland, VS=Verenigde Staten en J=Japan.
New York. ² Als percentage van de loonkosten. ³ 1993 (B: 1992), in procenten van het Bruto Binnenlands Product. ⁴ 1992. ⁵ Voor werknemers met een gemiddeld inkomen en kinderen, aan het begin van de uitkeringsperiode.
Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. 1996, De Nederlandse Verzorgingsstaat in internationaal en economisch perspectief, Den Haag, en CPB.

Om een beeld te geven van de dynamiek op de Nederlandse arbeidsmarkt in verhouding tot andere OESO landen is in tabel 4 een aantal indicatoren van arbeidsmarktdynamiek voor verschillende landen verzameld. De gegevens hebben betrekking op 1991. Het valt op dat de dynamiek op de arbeidsmarkt in Denemarken groot is. De baancreatie en baanvernietiging is zelfs nog hoger dan in de Verenigde Staten. De baancreatie in Nederland was nagenoeg even groot als die in Denemarken, ware het niet dat er in het gekozen jaar in ons land minder banen vernietigd werden, zodat in ons land de werkgelegenheid per saldo toenam. Japan vormt een uitzondering; de dynamiek op de arbeidsmarkt is er in vergelijking met de andere landen uiterst gering. Het aantal baanwisselingen bedroeg in 1991 nog geen 10% van de totale werkgelegenheid.

In vergelijking met Duitsland, Groot Brittanië en uiteraard Japan kan de Nederlandse arbeidsmarkt als relatief dynamisch gekwalificeerd worden. Maar ook in vergelijking met de Verenigde Staten, vaak afgeschilderd als het toppunt van dynamiek, is de arbeidsmarkt in ons land alles behalve star. Omdat slechts gegevens over baancreatie en baanvernietiging beschikbaar zijn en geen gegevens over (de samenstelling) van de stromen in en uit de werkgelegenheid kan weinig gezegd worden over het belang van de irrigatiefunctie van de sociale zekerheid in de verschillende landen. Wat wel opvalt is het geringe aantal baanwisselingen in Duitsland. Dit zou een indicatie kunnen zijn van de starre institutionele verhoudingen in de Duitse economie en de geringe economisch dynamiek.

Tabel 4 Arbeidsmarktdynamiek in internationaal perspectief

	<i>D</i>	<i>DK</i>	<i>GB</i>	<i>NL</i>	<i>VS</i>	<i>J</i>	<i>Gemiddelde</i>
Baancreatie'	9.6	13.9	8.0	14.0	12.0	4.7	10.4
Baanvernietiging'	6.5	14.6	6.4	10.7	11.3	3.8	8.9
Baanwisselingen'	16.1	28.5	14.4	24.7	23.3	8.5	19.3
Personeelwisselingen ²	62.0	57.9	.	22.0	126.4	39.1	61.5

D=Duitsland, DK=Denemarken, GB=Groot Brittanië. NL=Nederland, VS=Verenigde Staten en J=Japan.
Jaarcijfers als percentage van de totale werkgelegenheid. ¹1991. D, DK, VS op basis van bedrijfsvestigingen, GB op basis van afzonderlijke ondernemingen. J op basis van alleen continuerende bedrijven en NL op basis van arbeidsstromen. ² In tegenstelling tot de overige data in deze tabel zijn de personeelwisselingen berekend op basis van afwijkende sample perioden in de verschillende studies. Het aantal personeelwisselingen is dan ook minder goed te vergelijken tussen de verschillende landen.
Bron: OECD, 1996. Employment Outlook. Parijs.

5. Besluit

De inrichting van de sociale zekerheid is in ons land van essentieel belang voor de werking van de arbeidsmarkt en voor de economische prestaties. Conform het beeld van ‘de lekkende emmer van Okun’ kan de inkomenshervreiding die inherent is aan een uitgebreid en genereus stelsel van sociale zekerheid, tot inefficiënties en daarmee tot sub-optimale economische prestaties in een land leiden. Het gaat daarbij om de **uitruil** tussen gelijkheid, of zo men wil rechtvaardigheid, en efficiëntie. Aan de andere kant vervult de sociale zekerheid een belangrijke functie in de dynamiek op de arbeidsmarkt. In deze gedachtegang kan een goed ingericht en activerend stelsel van sociale zekerheidsvoorzieningen juist bevorderlijk zijn voor de economische prestaties. De inkomenszekerheid die het stelsel biedt bevordert dat oude banen die onproductief zijn geraakt op tijd worden afgestoten en dat de fricties bij het vervullen van nieuwe banen zoveel mogelijk worden vermeden. Aldus draagt de sociale zekerheid in deze ‘irrigatiefunctie’ bij tot het opheffen van starheden op de arbeidsmarkt.

In dit artikel hebben we de relatie tussen de sociale zekerheid en de werking van de arbeidsmarkt via een tweetal benaderingen kwantitatief geanalyseerd. De kengetallen van de traditionele standenanalyse sluiten aan op het beeld van ‘een lekkende emmer van Okun’ en de **uitruil** tussen gelijkheid en efficiëntie. De tweede benadering, de door ons geïntroduceerde **stromenanalyse, legt** daarentegen veeleer de nadruk bij de irrigatiefunctie van de sociale zekerheid. Hier gaat het om de vraag hoe veranderingen in de inrichting van het stelsel van sociale zekerheid zich reflecteren in de kengetallen voor de dynamiek op de arbeidsmarkt. De toepassing van deze laatste benadering is min of meer nieuw voor het analyseren van de Nederlandse arbeidsmarkt. De gepresenteerde

kengetallen zijn gebaseerd op een consistent stelsel macro-economische tijdreeksgegevens voor stromen op de Nederlandse arbeidsmarkt.

De traditionele standenanalyse van de sociale zekerheid laat zien dat dankzij de beleidsingrepen zowel in de prijzensfeer als later ook in de volumesfeer in het midden van de jaren '80 een omslag in het beroep op de sociale zekerheid heeft plaatsgevonden. Terwijl in de jaren '70 en in het begin van de jaren '80 de sociale zekerheid een steeds groter beslag legt op de collectieve middelen en tot een meer omvangrijke herverdeling leidde, is deze trend in de tweede helft van de jaren '80 en in de jaren '90 enigermate omgedraaid. Vanuit het perspectief van de **uitruil** tussen gelijkheid en efficiëntie is deze ombuiging van de trend gunstig geweest voor de economische prestaties van ons land. Dit wordt wel als een belangrijke achtergrond van het succes van het poldermodel beschouwd.

De stromenanalyse levert echter een meer genuanceerd beeld op van de manier waarop het beleid ten aanzien van de sociale zekerheid een gunstige uitwerking op onze economische ontwikkeling heeft gehad. Opmerkelijk is dat de arbeidsmarktdynamiek, afgemeten aan het aantal baanwisselingen, dat wil zeggen de som van baancreatie en baanvernietiging, in de jaren '90 in belangrijke mate is toegenomen. Bovendien vertoont de baanvernietiging in de afgelopen jaren een sterk anticyclisch verloop terwijl dit verloop voorheen min of meer conjunctuur-neutraal was. Het duidt erop dat de flexibilisering van de arbeidsmarkt het de bedrijven makkelijk heeft gemaakt om ten tijde van recessies te herstructureren. Opmerkelijk is ook dat tijdens de meest recente recessies de uitstroom uit de werkloosheid nauwelijks is gedaald. Al met al duidt dit op een goede synchronisatie van de processen van baanvernietiging en baancreatie wat wellicht mede te danken is aan de geslaagde irrigatiefunctie van de sociale zekerheid. Daartegenover staat dat de veranderingen in de WAO weinig hebben bijgedragen tot de versterking van de arbeidsmarktdynamiek. Tenslotte is het opvallend dat de toename van de dynamiek zich volgens onze gegevens alleen manifesteert in een groot aantal nieuwe banen en een groot aantal vervallen oude banen. De baan-baan mobiliteit van **en/of** naar bestaande banen is daarentegen niet toegenomen.

De standenanalyse en de stromenanalyse belichten beiden een ander aspect van de manier waarop de sociale zekerheid de werking van de arbeidsmarkt beïnvloedt. De stromenanalyse is daarom als een aanvulling en niet als een concurrent voor de traditionele standenanalyse te zien. Wel is het cijfermatige beeld dat de stromenanalyse ons geeft helaas nog niet volledig. Zo is onbekend hoeveel werkenden en non-participanten (schoolverlaters en arbeidsongeschikten) er van jaar tot jaar in de bijstand terecht komen. Ook de uitstroom uit de bijstand, naar een baan of weg van de arbeidsmarkt, is onbekend. Met betrekking tot arbeidsongeschiktheid is alleen bekend hoeveel

mensen jaarlijks de AOW of de AAW verlaten omdat ze hersteld zijn. Of ze een baan vinden, werkloos raken of de arbeidsmarkt verlaten is niet bekend. Een andere lacune betreft de informatie over vacatures. Hoewel we kunnen berekenen hoeveel vacatures jaarlijks verdwijnen, weten we niet hoeveel daarvan geschrapt worden en hoeveel er vervuld worden. Ook weten we niet door wie de vacatures vervuld worden: werklozen, werkenden of door schoolverlaters of herintreders. Bovendien is onbekend hoeveel vacatures ontstaan doordat werkenden stoppen met werken, werkloos worden of van baan wisselen. Bij de constructie van de stroomgegevens dient daarom voor een aantal van deze ontbrekende gegevens veronderstellingen gemaakt te worden zodat de resterende ontbrekende gegevens door middel van definitievergelijkingen vastgesteld kunnen worden. Additionele informatie zou de kwaliteit van de stromenanalyse in belangrijke mate kunnen verbeteren zodat meer inzicht wordt verkregen in de wijze waarop het sociale zekerheidsbeleid de dynamiek op de arbeidsmarkt bevordert.

Literatuur

BARR, N., 1992, "Economic theory and the welfare state: a survey and interpretation", *Journal of Economic Literature*, 30, pp. 741-803.

BORSTLAP, H., "Labour market, social protection and economic performance", in P.A.G. van Bergeijk et al. (red.), *Economic science: Art or asset? The case of The Netherlands*, OCFEB, Rotterdam. blz. 85-94.

BROERSMA, L. EN F.A.G. DEN BUTTER, 1994, "A consistent set of time series data on labour market flows in The Netherlands", VU Research Memorandum, 1994-43.

BUTTER, F.A.G. DEN, 1993, "Het aanbodeffect van de sociale zekerheid", *Economisch Statistische Berichten*, 78, blz. 496-499, 504.

BUTTER, F.A.G. DEN EN J.A. VIJLBRIEF, 1992, "Arbeidsparticipatie en sociale zekerheid", *Tijdschrift voor Politieke Economie*, 14 (3), pp. 37-49.

CABALLERO, R.J. EN M.L. HAMMOUR, 1996, "The macroeconomics of specificity", NBER Working Paper, 5757, Massachusetts.

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK (CBS), 1996, *Sociaal economische dynamiek*, Voorburg/Heerlen, p. 110.

DAVIS, S.J., J.C. HALTIWANGER EN S. SCHUH, 1996, *Job creation and destruction*, Massachusetts: MIT Press.

GAUTIER, P., 1997, *The flow approach to the labor market*, dissertatie Vrije Universiteit, Amsterdam: Thesis Publishers.

ROCK, U., 1997, "A closed system of social security related labour market flows in The Netherlands; 1970- 1995", ongepubliceerd manuscript Vrije Universiteit.

KORPI, W., 1985, "Economic growth and the welfare state: leaky bucket or irrigation system?", *European Sociological Review*, 1, pp. 79- 118.

OKUN, A.M., 1975, *Equality and efficiency: The big tradeoff*, Brookings Institution, Washington DC.

SNOWER, D.J., 1997, “Evaluating unemployment policies: what do underlying theories tell us?“, in D.J. Snower en G. de la Dehesa (red.), *Unemployment policy: Government options for the labour market*, CEPR, Cambridge University Press.

STRAALEN, E. VAN, 1996, “Sociale Zekerheid en Economische Prestaties, de Effecten op de Economische groei: Prikkels, Voorwaarden en Stabiliteit”, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Werkdocument no.23.